

Küresel ve Ulusal Politikaların Yerel Tarım Üzerindeki Etkisi: Muğla Köyleri Örneği¹

The Effects of Global and National Policies on Local Agriculture: The Case of Muğla Villages

**Yrd. Doç. Dr. Şinasi Öztürk², Fethi Nas, Pınar Öztürk,
Ergün İçöz, Filiz Çalış, Seçil Özdemir, Ercan Kaygısız
Muğla Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü**

Özet

Bu yazının amacı 1980 sonrası uygulanan Neo-liberal ekonomi politikalarının genelde Türk tarımına, özeldde ise araştırma yapılan Muğla köyleri ve tarımına olan etkilerini tartışmaktır. Çalışma için Muğla'dan seçilmiş on köyde yapılan alan araştırması sonucunda elde edilen bilgilerden hareketle, küresel ve ulusal ekonomi politikalarının etkisi ele alınmıştır. Bu amaçla uluslararası kuruluşlar tarafından alınan kararların ulusal düzeyde uygulanması sonucunda yerel tarım, kırsal kalkınma ve kırsal değişim üzerindeki etkileri Muğla'dan seçilen on köy üzerinden tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Muğla, kırsal kalkınma, tarım politikaları, küreselleşme.

Abstract

The purpose of this article is to argue the neo-liberal economy policies applied after 1980's and their effects on Turkish agriculture, specifically focusing on Muğla villages via area research. The effects of global and national economy policies will be handled base on data collected from selected 10 villages of Muğla. For this aim, the effects on local agriculture, rural development and rural changes caused by national policies applied according to decisions made by international organizations will be discussed.

¹ Bu çalışma TUBİTAK tarafından desteklenen **106K322** nolu "1980 Sonrası Değişen Tarım Politikalarının Sosyolojik Etkileri: Muğla Köyleri Örneği" adlı proje çerçevesinde yazılmıştır.

² Yazışma adresi: Muğla Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü Muğla. E-posta: osinasi@mu.edu.tr

Keywords: Muğla, rural development, agricultural policies, globalization.

GİRİŞ

Bu çalışmanın temel amacı genelde yerel küçük üretimin ve özelde aile tarımcılığının küresel ve ulusal boyutta alınan politik kararlardan nasıl etkilendiğini Muğla’da seçilen on köy örneğinde tartışmaktır. Genel olarak kırsal değişimi ve kırsal kalkınmayı etkileyen uluslararası politikalar, bunun ulusal boyutu ve alınan ulusal kararların yerel düzeyde etkilerinin incelenmesi hedeflenmiştir. Diğer bir deyişle bu çalışma, örneklem alınan 10 Muğla köyünde son 25–30 yılda yaşanan değişimlerin ulusal ekonomi politikalar ve uluslararası düzlemde alınan tarım ile ilgili kararlardan ne şekilde etkilendiğini saptamaya yönelik bir deneme niteliğindedir. Muğla’ya bağlı 10 köyde yapılan araştırma sonucunda elde edilen veriler üzerinden küresel ve ulusal tarım politikaları ve etkileri tartışılmıştır.

Merkez ülkelerce kurulan uluslararası kuruluşların önerileri doğrultusunda alınan kararlar ile bu kararların az gelişmiş olan ülkelerin politik, sosyal ve ekonomik yapılarına ve özellikle tarımsal üretim alanındaki etkilerine, Muğla Köyleri örneğinden hareketle araştırma yapılmıştır. Çalışma, temel olarak Bağımlılık Teorisinden hareketle yapılmış ve bu düşünce yapısı üzerine oluşturulmuştur. Bağımlılık teorisinin başlıca savunucuları olan A.G. Frank, I. Wallerstein ve S. Amin az gelişmiş olan ülkelerin, gelişmiş kapitalist ülkelerin uydusu veya periferisi olduğu argümanı üzerine durmaktadırlar.

Frank’a göre, az gelişmiş olan ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasındaki ilişkiler süregelen tarihsel ilişkilerin bir ürünüdür. Bu ilişkiler, kapitalist sistemin dünya çapındaki yapı ve gelişmesinin zorunlu bir parçasıdır (Frank, 1975:105). Dolayısıyla az gelişmişliğin tanımlanabilmesi ve anlaşılabilmesi açısından söz konusu ilişkilerin şekillendirildiği süreçlerin iyice irdelenmesi gerekmektedir. Bu süreç özellikle Sanayi Devrimi sonrasında dünya ticaretinin genişlemesi ve dünya ekonomisinin hiyerarşik yapısının yeniden şekillenmesi ile başlamıştır. Bu hiyerarşinin üst basamağına kapitalist üretim tarzının egemen olduğu sanayi bakımından gelişmiş Avrupa ülkeleri ile ABD yer alırken, hiyerarşinin alt basamaklarına ise kapitalizm öncesi üretim biçiminin egemen olduğu üçüncü dünya veya çevre ülkeleri yerleşmiştir (Pamuk, 1988:186).

Amin (1997:94), kapitalist üretim tarzı ve kapitalist yayılmanın üç aşaması olduğunu ileri sürmektedir: 1. Aşama; 15. yy’dan 19.yy’a kadar devam eden, tarımı, ticarileştirdiği, feodal üretim ilişkilerinin çözüldüğü ve ilk dönüşümünün gerçekleştiği merkantilist aşama. Bu aşamada sermaye ve proletarya oluşmuştur. 2. Aşama, sanayide kapitalist üretim ilişkilerinin tam gelişmesiyle beliren 19. yy’dır. Bu yüzyılda Sanayi Devrimi ve sonucunda kentleşme olgusu ortaya çıkmıştır. 3. Aşama; tarımın sanayileştiği 20. yy’dır. Bu dönemde tarımın sanayileşmesi ve kapitalist işletmelerin tarım sektörüne hakim olmaya başladığı dönemdir. Bu dönemin en önemli özelliklerinde birisi tarım alanında küçük aile işletmelerinin yerine kapitalist büyük işletmelerin hakim olması ve tarım emeğinin aile içi emekten ücretli emeğe dönüşmesidir. Bu dönem sermayenin her alanda

küreselleştiği bir döneme de denk gelmektedir. Ayrıca bu aşama dünya sisteminin, tekeli sermayenin kanadı altında kurulmakta olduğu döneme denk gelmektedir. Böylece zaman içinde çevre ülkelerin tarım sektörü kapitalizmle bütünleşip, onun egemenliği altına girmeye başlamıştır (Amin, 1997:94). Kapitalizm tarihsel süreç içerisinde ekonomik, politik, bilimsel ve estetik düşünce anlamında yeni oluşumları kapsayan toplumsal bir düzen olarak ortaya çıkmıştır fakat zamanla sadece ekonomik bir olguyu ifade edecek şekilde kullanılmıştır. Ekonomik yönüyle kapitalizmi belirleyen temel unsur, mal ve hizmet üretiminin (meta üretimi) yaygınlaşması ve küresel hale gelmiş olmasıdır. İnsan emeğinin de bir metaya dönüştüğü kapitalizmde mal ve hizmetler pazarda satılmak üzere üretilen ürünler olarak nitelendirilmiştir (Andreff, 1997:27).

Konu ile ilgili olarak Wallerstein (1974), dünya ekonomik sisteminde her parçanın birbiri ile ilişkili olduğunu ve bu ilişkilerin belirli bir hiyerarşik sırada olduğunu ve buna göre düzenlendiğini ileri sürmektedir. Wallerstein, çevredeki düşük üretken yapıdaki ülkelerin, tarımsal üretime ve bunların ihracatına yoğunlaşması nedeni ile az gelişmiş ülkeler olarak kalmaya devam ettiğini belirtir Wallerstein'in "Dünya Sistemi" olarak nitelendirdiği bu ekonomik yapılanmaya göre ekonomik ilişkiler, dünya ekonomisi ile ülke devletleri arasındaki ilişkilerden ibarettir. Buna göre Dünya devleti kavramı kalmamıştır, onun yerine ülke devletleri oluşmuştur. Her bir ülke devleti de iki ayrı alanda varlığını sürdürmektedir. Bu alanlar, ülke içindeki sınıf dengeleri, sermaye grupları, bunların baskıları ve talepleri ile diğer devletlerle olan hiyerarşik sistemin zorlama ve baskılarıdır (Keyder, 1984:30). Ülke içerisindeki sermaye grupları da ticari ilişkiler bakımından uluslararası kuruluşlarca belirlenen kurallara ve çok uluslu şirketlere bağımlı bir şekilde faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu koşullar altında ülkelerin ulusal politikalarını belirleme gücü kalmamıştır. Kısaca her bakımdan merkeze bağımlı bir çevre vardır. Az gelişmiş ülkeler merkezin çıkarlarının odaklandığı dünya ekonomisi içerisinde yer almaya çalışırken çevre ülkesi (periferi) haline gelirler. Periferileşme ise merkezde yer alan ülkelere ekonomik ilişkiler bakımından bağımlı hale gelmeyi ifade etmektedir. Çünkü ekonomik üretim uluslararası alanda egemen sermaye güçlerinin çıkarları doğrultusunda şekillenmektedir. Dolayısıyla çevre ülkesi olma ve bağımlılık, ülkelerin kalkınmalarını kesintiye uğratmaktadır (Moaddel, 1994:281).

Gelişmiş ülkelerin gelişmesi, bugün az gelişmiş olarak nitelenen ülkelerin toplumsal artığının önce yağma edilmesine (kolonileştirme süreci ile), sonra da sistematik olarak bu artığın gelişmiş ülkelere eşitsiz mübadele ve kâr transferleri yoluyla aktarılmasına (emperyalizm) dayanmaktadır. Bu nedenledir ki az gelişmişlik, toplumsal artığın ülke dışına çıkması ve eşitsiz aktarımın bir sonucudur. Böylece kapitalizmin dünya geneline yayılması sürecinde bir tarafta gelişmişlik bir diğer tarafta ise az gelişmişlik ortaya çıkmaktadır (Savran, 1986:54). Eşitsiz mübadele ise gelişmiş ülkelerin tekelleşmiş ürünleri ile az gelişmiş ülkelerin rekabet gücü zayıf olan ürünleri arasında gerçekleşmektedir. Diğer bir deyişle çevredeki üreticilerinden merkez üreticilerine sürekli bir artı değer akışı vardır (Wallerstein, 2004:51).

Söz konusu eşitsiz mübadelenin koşullarını ve alt yapısını hazırlayan etkenler, uzun vadede gelişmiş ülkelerin çıkarlarının ön planda tutulduğu uluslararası kuruluşların karar ve yaptırımlarıdır. Birbirinden farklı toplumsal, kültürel, siyasi ve ekonomik özelliklere sahip ülkeler için farklı politikalar uygulanması gerekirken, uluslararası düzlemde alınan politik kararların genellikle “merkez ülkeler” olarak adlandırılan gelişmiş ülkelerin yararına olacak şekilde belirlendiği görülmektedir. Bu durum ise uydu ya da çevre konumundaki ülke ekonomilerinin varolan kendi gereksinimleri doğrultusunda değil, metropol veya merkez ülkelerin çıkarlarına uygun bir biçimde yapılandırılması sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Bağımlılık kuramı çerçevesinde, kapitalizm öncesi veya kapitalist olmayan toplumsal üretimler kapitalizmin parçası olarak kabul edilir. Geleneksel toplumlardan ilerlemeci modern toplum yapısına gidişin olmadığı, bunun temel nedeninin de gelişmiş ülkelerle olan eşitsiz ilişkilerin olduğu iddia edilmektedir. Frank’a göre kapitalizm, kapitalizm dışı toplumları kesintiye uğratar ve dönüştürür. Bu dönüşüm sürecinde kapitalist toplumlar, kapitalizm dışı toplumları sömürür ve yağmalar. Diğer yandan, dünyadaki kapitalist yayılma, geri kalmış bölgeleri geliştirmedeği gibi, sanayi kapitalizminin gelişmesini de sağlamaz. Bununla bağlantılı olarak Frank, azgelişmişliğin, toplumların dünya kapitalist ekonomisiyle bütünleşme koşulları ile ilişkili olduğunu ve bu ilişkilerin bağımlılık ilişkisi yarattığını ileri sürer (1973, 1981). Gelişmiş ülkelerin, azgelişmiş ülkeleri sömürme ve yağma sürecinde ise bir kısır döngü oluşmaktadır. Öyleki, söz konusu sömürme ve yağma, dünyanın üretim sistemini ve esasında kapitalist dünya ekonomisini tahrip etmektedir (Wallerstein, 2004:52).

Uluslararası ilişkiler ve ticaret, eşit olmayan koşullarda ve eşit konumda olmayan ülkeler arasında cereyan etmektedir. Bazı ülkeler ekonomik olarak güçlü iken, bazıları artı değer üretmede ve ekonomik olarak güçlü olma konusunda başarısızlaştırıldığından güçsüzdür fakat bu ilişkileri bir bakıma zorunlu hale getiren bir takım gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler özellikle, 1970 sonlarından başlayarak 1980 ve 1990’lardaki yeni-liberal ekonomi politikalarının, hem küresel hem de ulusal düzeyde hemen her alanda (özellikle tarım politikaları dâhil olmak üzere) ulusal ve uluslararası politikaların değişmesine yol açacak şekilde gerçekleşmiştir. Ayrıca teknolojik gelişmeler yardımıyla siyasi, ekonomik, kültürel alanda dünya, tek bir merkeze ve pazara yönelme şeklinde bir eklemlenmeye doğru gitmektedir. Bu süreç içerisinde ulusal ekonomiler dünya pazarına eklemlenme adına dünya kapitalizminin sermaye birikimine yönelik olarak uyum programlarını uygulamaya başlamışlardır (Yeldan, 2001:13).

Diğer yandan, bu dönemde teknolojik gelişmeler sayesinde hızlanan ticari ve finansal liberalleşme hareketlerinde uluslararası kuruluşlar kadar ulusal hükümetlerin de önemli rolleri olduğu görülmektedir. Ulus devlet anlayışının değişmeye başlaması, devletlerin özellikle çevre ülkelerinin, ekonomiden ellerini çekerek “küresel piyasa ekonomisi” uygulamaya başlamaları bu dönem içinde bilinen bir gerçektir. Bunun sonucunda da piyasa ekonomisi, ülkeler arasında

benimsenmiş, dış ticarete ve sermaye hareketlerinde kısıtlamalar kaldırılmaya başlanmıştır.

Uluslararası ticarete ülkeler arasında belirli koşullar ve standartları belirlemek üzere, II. Dünya Savaşı sona ermeden, 1944 yılında Bretton-Woods'da dünya ekonomik sisteminin kriterleri belirlenmiştir. Bu dönemden itibaren devalüasyonlara son veren, Amerikan Dolarına endeksli para sistemine dayalı ekonomik politikalar uygulamaya konulmuştur. Aynı yıllarda korumayı sona erdiren GATT süreci de başlamıştır. IMF ve Dünya Ticaret Örgütü'nün de (DTÖ) katkısıyla mal piyasalarında küreselleşme bütün yönleriyle ortaya çıkmıştır (İncekara, 2008).

1980'lerden sonra neo-liberal ekonomi politikalarının küreselleşme ile beraber dünyanın pek çok ülkesinde uygulanması ve/veya uygulanmak zorunda bırakılması sonucunda pek çok ülke kendi ulusal politikalarını uygulamakta zorlanmaya başlamıştır. Özellikle ulus devletin zayıflatılması ve özelleştirme politikaları, birçok ülkenin kendi ulusal politikalarını oluşturmaya ve sürdürmesine büyük bir engel oluşturmuştur. Bu koşullarda oluşturulan uluslararası politikalarla, az gelişmiş ülkelerin gerek küresel politikaların belirlenmesinde gerekse bu politikaların uygulanmasında dezavantajlı olduğu söylenebilir. Az gelişmiş olan ülkelerin gelişmiş ülkeler ve onların temsilcisi olan uluslararası kuruluşlar ve çok uluslu şirketlerle beraber belirledikleri politikalar bu ülkelerin ulusal politikalarının da yönünü belirlemektedir.

Uluslararası kuruluşlarla olan ilişkilerinin temelinde ise az gelişmiş olan ülkelerin ekonomilerinde yaşanan sorunlar ve krizler vardır. Çünkü dünya ekonomik sistemi tarihsel süreç içerisinde tekrarlanan krizlerle varlığını sürdürmektedir. Krizler, işbölümü ve güç ilişkilerinde ortaya çıkan değişimler aracılığıyla kapsamlı ve derin ekonomik toplumsal ve politik dönüşümlere yol açmaktadır (Frank, 1981). Bu krizler ulusal nitelikte olabildiği gibi genellikle uluslararası alanda daha fazla görülmektedir. Geleneksel toplumsal yapıya ve kapitalist olmayan bir ekonomiye sahip olan ülkeler, uluslararası alanda yaşanan ekonomik sorunlardan kurtulmak ve karşı karşıya kaldıkları sorunlara yönelik çözümler üretmek amacıyla yine sorunlarının kaynağı olan uluslararası kuruluşlara yönelmekte ve bu kuruluşların önerdiği veya dayattığı istikrar programlarını uygulamak zorunda kalmaktadır. Örneğin ekonomik bir darboğazdan kurtulmak isteyen bir hükümet, uluslararası kuruluşlardan kredi alabilmek için ileri sürülen şartları yerine getirmek zorundadır (Güler, 2002). Bu şartlar ekonomiye devletin müdahalesini kaldırması, yabancı sermayelere kapılarını açması, gümrük tarifelerini kaldırması, özelleştirme vb., kısaca serbest piyasa koşullarını sağlamaya yönelik liberal ekonomi paketlerini hazırlaması ve uygulaması olarak belirlenmektedir (Ulugay, 1984: 21).

I. ULUSLARARASI KURULUŞLAR VE TÜRK TARIM POLİTİKASI

Türkiye'de son yıllarda uygulanan tarım politikalarının büyük bir kısmı Avrupa Birliği (AB) ile yapılan Gümrük Birliği (GB) anlaşmaları sonucunda

belirlenmektedir. Avrupa Birliği çerçevesinde oluşturulan Gümrük Birliği, üye ülkelerin aralarındaki ticari ilişkilerde her türlü gümrük vergilerini, ithal kısıtlamalarını ve bütün diğer engellerin kaldırılmasını sağlamak ve ortak bir gümrük tarifesi uygulamak amacıyla oluşturulan bir birliktir (Aysu, 2002:16–17). AB ve GB'nin hedefi, neo-liberalizmin hâkim olduğu bir Birleşik Avrupa yaratmaktır. Dolayısıyla Türkiye'nin Gümrük Birliğine girmiş olması bir takım yükümlülükler altına girmiş olduğu anlamına gelmektedir. Bu yükümlülüklerden bir tanesi, Türkiye'nin ithalatı yapılan tarım ürünleri için gümrük tarifelerini düşürmesi ve yerli tarımsal sübvansiyonları azaltmasıdır. Diğer yandan, zaten uluslararası kuruluşlarla yapılan anlaşmaların tamamında aynı yükümlüklerin yerine getirilmesi için programlar önerilmektedir.

Buna ek olarak, Türk tarım politikasının belirlenmesinde GB'nden başka Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), İMF, Dünya Bankası (DB) ve benzeri diğer uluslararası kuruluşlarla yapılan toplantılarda (Uruguay Turu ve Doha Görüşmeleri gibi) alınan kararlar da oldukça etkilidir. Türkiye, 1985'ten itibaren taraf olduğu uluslararası kuruluşlarca belirlenen yükümlülükleri gereği ve Uruguay Round'ü çerçevesinde tarımsal ürünlerde aşamalı olarak ihracat sübvansiyonlarını azaltmayı kabul etmiş durumdadır. Oysa Türkiye'nin (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) GATT koşulları çerçevesinde yurtiçi tarımsal desteğini azaltma veya indirme zorunluluğu bulunmamaktadır. Gelişmiş ülkeler, GATT anlaşmasının yetişmediği yerlerde diğer kurumları olan IMF ve Dünya Bankası ile devreye girerek yaptırımlarını uygulamaktadır (Aysu, 2002:13).

Genel olarak bakıldığında dayatılan politikalar ve uygulamalar çerçevesinde GB, DTÖ, DB ve IMF'nin birbirlerinden farklı olmadığı söylenebilir. Gümrük Birliği süreciyle uygulamaya konulan ekonomik kriterler 'yeniden yapılanmayı' hedeflemektedir. Bu yapılanmanın ana noktası kamu tekelinin ve korumacı politikaların tamamen kaldırılması ve yabancı sermayeye hareket serbestisi getirilmesidir. Bu açıdan bakıldığında DB ile İMF (istikrar programı paketleri çerçevesinde) birbirini tamamlayan iki kuruluş gibidir. AB, GB süreci içerisinde Türkiye'nin ticaret politikalarını ve gümrük rejimini denetimi altına almış ve kendi tarım ürünleri için pazar haline getirmiştir. İMF de bu süreci hızlandırmaya katkı sağlamıştır. İMF, DB, AB ve DTÖ yalnızca Türkiye tarımını değil diğer az gelişmiş olan ülkelerin de tarımını üretim kapasitesi ve ticaretinin yapılması anlamında olumsuz yönde etkilemiştir (Aysu, 2002:20–21). Ayrıca Türkiye'de Neo-liberal politikaların en radikal biçimde uygulanmaya başlandığı 1980 24 Ocak Kararları ile tarımsal girdilere sağlanan sübvansiyonlar kademeli olarak azaltılmış, ihracatın artırılması hedeflendiğinden iç tüketimde kısıtlamalara gidilmiş, tarım ürünlerinin dış alıcılar tarafından satın alınmasını kolaylaştırmak amacıyla ürün fiyatları düşük tutulmuştur (Bakırcı, 2007:166). Tarım ürün fiyatlarının sanayi ürünleri fiyatlarının gerisinde kalması sonucunda da tarım kesiminin gelirlerinde de gerilemeler başlamıştır. Özellikle tarımsal ürünlere verilen desteklerin azaltılmasından sonra üreticiler, ekonomik sorunlar yaşamaya ve kredi borçları ödemelerinde sıkıntılar yaşamaya başlamıştır (Özmucur, 1988:163). Ayrıca, tarımsal ürün fiyatlarında ancak, IMF ile yapılan "stand-by" anlaşmaları doğrultusunda öngörülen enflasyon hedefi oranında artış yapılabildiğinden, üreticinin reel geliri azalmış, kırsal

kalkınma gerçekleşmemiş ve bunun sonucunda köyden kente göç sorununun yaşanmasına yol açılmıştır (Yıldırım, 2008).

Uluslararası kredi kuruluşlarının (İMF, DB, OECD vb.) dayatmaları sonucunda alınan 24 Ocak Kararlarının uygulandığı ilk yıllarda, piyasada arz ve talep dengesi sağlanmış, ödemeler bilançosu açığı küçültülmüş, dış borç ödemelerinde rahatlatma sağlanmış ve döviz darboğazı atlatılmıştır. Buna karşılık devletin ekonomiye müdahalesi sınırlandırılmış, GSMH azalmış, işsizlik artmış ve sosyal dengesizlikler artmıştır. 1981–1990 yılları arasında Türkiye ekonomik gelişme ve refah düzeyi bakımından “Orta Gelişmişlik Düzeyindeki Ülkeler” sıralamasında alt sıralarda yer almıştır (Şahin, 1995:209). 1980 sonrasında dayatılan ekonomik kararlar ve politikalar, dünyada değişen güç dengesiyle birlikte söz konusu ülkelere sistemdeki yerleri açısından yeni görevler yüklemiştir; Türkiye’nin tarımsal yapısı da bu süreçte çözülmeye başlamıştır. Türkiye artık Avrupa’nın besin deposu değil, orta ölçekli sanayi deposu ve ucuz işgücü sağlayıcısı haline gelmiştir. Bu süreçle birlikte Türkiye’de sanayi yatırımlarının artması ile birlikte, sıcak para girişleri artmış, reel gelişmeden çok borsa ve finansal değerlerdeki şişkinlikler ön plana çıkmış, hızla gelişen işsizliğin hizmet sektörü ile sübvansiyonla edilmeye çalışıldığı bir dönem yaşanmıştır. Tarımsal yapıda ise destekler azaltıldığından hızlı bir yoksullaşma ve köyden kente göçler yaşanmıştır (Dinler, 1996:168).

Bir yandan İMF ve DB, önerdikleri istikrar programları ile ulusal politikaları belirlemeye çalışırken, bir yandan da diğer uluslararası kuruluşlar tarımsal üretim ve yapılar konusunda da çeşitli kararların alınmasını sağlamıştır. 1986 yılında Uruguay Raund müzakerelerinde tarımın en önemli düzenleme konusu haline getirilmesi ile ülkelerin, dünya piyasa koşullarına bir diğer ifadeyle serbest piyasa ekonomisine göre tarımsal politikalarını belirlemeleri zorunluluğu ortaya çıkmış ve sonrasında ülkeler tarıma sağladıkları sübvansiyonları azaltacak ve gümrük vergilerini düşüreceği kararları alınmıştır (Şahinöz, 2008). Türkiye gibi ülkelerde destekleme alımlarını durdurma ve gümrük tarifelerini indirme politikaları, tarımın gerilemesine ve dışa bağımlı hale gelmesine yol açmıştır. Bu durum aynı zamanda gelişmiş merkez ülkelerin ellerindeki tarımsal ürün fazlaları (tohum, gıda sanayi ürünleri, damızlık, gübre, tarımsal ilaç, vb.) için pazar bulmalarını da sağlamıştır. Diğer bir deyişle yurt içi tarımın desteksiz bırakılması ve tarımsal üretim kapasitesinin azaltılması, merkez ülkelerin yararına olmuş ve bu ülkelerin ellerindeki stokları eritme fırsatı vermiştir.

Gelişmiş ülkeler azgelişmiş ülkelerin ticaret engellerini kaldırmaya zorlarken, kendi engellerini kaldırmayarak az gelişmiş ülkelerin tarım ürünlerini ihraç etmelerini önlemekte ve bu ülkeleri ihtiyaç duydukları ihracat gelirlerinden yoksun bırakmaktadırlar (Stiglitz, 2006, 28). Diğer yandan da, söz konusu kuruluşlar ekonomik gelişme ve kalkınmanın, Batılı anlamda bir toplumsal ve ekonomik dönüşümden geçtiğini ileri sürmektedirler. Diğer bir deyişle, ekonomik gelişmenin ölçütü sanayi ve hizmetler sektörünün gelişmesi ile özdeşleştirilmektedir. Bu yüzden ekonomik gelişme düzeyinin artması için sanayi ve hizmet sektörlerine, tarımsal işgücünden emek aktarımını önermektedirler. Bunun sonucunda işgücü, tarım sektöründen diğer sektörler yöneltmektedir. Oysa

bu durum az gelişmiş ülkelerde, nüfusun büyük bir bölümünün tarımsal alanlarda yaşaması ve gelişme hızının yavaş olmasından, işgücü fazlası oluşturmakta ve kırdan kente göçlerin yaşanmasına yol açmaktadır (Lewis, 1966: 99).

Türkiye ekonomisi, yukarıda bahsedilen değişim süreci içerisinde sosyal ve ekonomik bakımdan birçok sorunla karşılaşmıştır. İşsizlik sürekli artmış, gelir dağılımı özellikle ücretli-maaşlı olanlar ile tarım geliri elde edenler aleyhine; kâr, faiz ve rant gelirleri elde edenlerin lehine gelişmiştir. Bu süre içerisinde de bölgesel ekonomik ve sosyal eşitsizlikler artmıştır (Şahin, 1995:434). Bunun yanı sıra küçük aile işletmeciliği, teknolojik alt yapı yetersizliği, ekim alanlarının elverişsizliği ve yetersiz sermaye gibi özellikler, tarımsal üretim kapasitesinin ve verimin düşük olmasına daha da önemlisi tarım dışı sektörlerde istihdam olanaklarının aranmasına ve kente göçe yol açmaktadır. Türkiye’de ekonomik gelişme içerisinde tarımın önemi sözü edilen nedenlerle, görel olarak azalırken, tarımsal gelişme mutlak anlamda dünya üzerinde her zaman önemini korumuştur. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ekonomik gelişmeyi ve bütçeyi zorlayan tarımsal destekler azaltılırken, gelişmiş ülkeler ve özellikle Avrupa Birliği, fiyat politikaları ile müdahalelerde bulunmakta ve bütçe üzerinde ağır yükler oluştursa bile Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu (FEOGA)’nun garanti bölümünden tarıma destek sağlanmaktadır (Karabağlı ve Alpkent, 1996:85).

Yukarıda anlatılan küresel koşullar ve bu koşullara uymak durumunda bırakılan ulusal ekonomi politikaları çerçevesinde küçük tarım işletmelerinin ve/ya aile tarım işletmelerinin durumlarını anlamaya çalışmaya yönelik yapılan araştırma sonuçları özet olarak aşağıda tartışılmaktadır. Muğla Köyleri örneğinden hareketle tarımsal işgücü ve üretim alanında, uluslararası kuruluşlar ile yapılan anlaşmalar sonucunda yaşanan ekonomik ve sosyal değişimin boyutları, yapılmış olan alan araştırması verilerinden hareketle ele alınmıştır.

II. ARAŞTIRMA BULGULARI

Alan araştırması kapsamında Muğla’da seçilen 10 köyde (Çıtlık, Çırpı, Denizova, Doğan köyü, Kıran, Kızılayaka, Özlüce, Sarayyanı, Yenice ve Zeytin) mülakat, odak grup görüşmeleri ve gözlemler yapılmıştır. Alan araştırması Mart 2007 ile Ocak 2008 tarihleri arasında tamamlanmıştır. Araştırma sonucu elde edilen verileri üç grupta toplamak mümkündür. Birincisi mülakat sonucu elde edilen veriler; ikincisi arşiv taraması ve istatistikî bilgiler ve son olarak odak grup çalışması ve gözlemlerden elde edilen bilgiler.

Araştırma yapılan köyler, geçmişte tarımsal faaliyetlerin yoğun olarak yapıldığı, Muğla ili merkezinin çevresinde bulunan köylerdir. Çalışma sırasında bütün köylerden toplam 100 hane (98 kadın ve 97 erkek) ile mülakat yapılmıştır.

Köylerde ilk göze çarpan özellik, hane halkı yaş ortalamasının yüksek (10 köyün yaş ortalaması 58) ve köylerde genç-yetişkin nüfusun yok denecek kadar az oluşudur. Yaş ortalamasının yüksek olmasının nedeni, genç-yetişkin olarak nitelenebilecek nüfusun köy dışındaki yerlere, iş bulma imkânının daha çok olduğu kentsel alanlara veya turistik yörelere iş amaçlı gitmiş olmasıdır. Genç nüfusun köyde tarımsal faaliyetler ile uğraşmadığı, uğraşsa da geçimini sağlayamayacağı

düşünülmektedir. Bu nedenle turizm sezonunun başlaması ile birlikte söz konusu nüfus, turistik yerlere mevsimlik olarak çalışmak üzere gitmesi nedeni ile köylerde bulunan hanelerden yaklaşık olarak % 40'ına yakını boş bulunmaktadır.

Mülakatlar sonucunda, hanelerin geçim kaynağının hane halkı ihtiyaçlarını karşılayacak oranda (geçimlik) tarımsal faaliyetlerden ve emeklilik aylıklarından oluştuğu görülmüştür. Mülakat yapılan hane halklarının % 87'si bir sosyal güvenceye sahiptir. Buna karşılık %13'ünün hiçbir sosyal güvencesi yoktur. Hane halkları sadece tarımsal faaliyetlerle uğraşarak geçimlerini karşılayamama nedeni ile emekli aylıkları en önemli geçim kaynakları haline gelmiştir.

Köylerden elde edilen bilgilerden biri de tütün yerine ekilen diğer ürünlerin ekimi söz konusu olduğunda, hane halklarının üretim aşamasındaki yüksek maliyetten kaynaklanan sorunlar yaşamasıdır. Özellikle tarımsal girdi (gübre, ilaç, yakıt, su, tohumluk vb.) fiyatlarının yüksekliği, üretim süreci sonucunda elde edilen gelirin düşmesine yol açmaktadır. Diğer yandan tütün alım politikalarında yapılan değişiklikler sonucunda kamunun bu alandan çekilmesi üreticiyi tefeci ile karşı karşıya getirmiştir. Ayrıca tütün üretiminde uygulanan kotalar tütün üretiminden elde edilen gelirin azalmasına yol açmış bu durum da tütün üreticisinin başka alternatif ürünler aramasına ya da tarımsal faaliyetlerini bırakmasına yol açmıştır. Alternatif olarak son yıllarda üretim maliyetinin az olması ve sulamaya gereksinim duymaması nedeni ile hane tüketimine ve/ya hayvansal yem elde etmeye yönelik az miktarda tahıl üretimine yönelim olmuştur.

Tütün üretimine alternatif olarak önerilen diğer ürünlerin (zeytin, ceviz, narenciye, sebze, meyve, vb.) ekimine yönelik yapılan teşvikler ve verilen destekler, köylülerin yaşam alışkanlıkları ile köylerin yer altı ve yerüstü özelliklerinin göz önünde bulundurulmamasından istenilen amaca ulaşmamaktadır. Diğer yandan ceviz ve zeytin dikimi sonucu gelir elde edilmesi uzun vadeli bir süreç istemesinden köylüler bu süreç içerisinde de ekonomik gelirden yoksun kalmaktadır.

Hayvancılık konusunda da benzer sorunlar ortaya çıkmaktadır. Hayvan yemi fiyatları yüksek, buna karşılık hayvansal ürün niteliğindeki et, süt ve süt ürünlerinin pazara çıkış fiyatları düşüktür. Bu nedenle köylüler sadece geçimlik hayvan yetiştirmekte ve yetiştirilen hayvan sayısı gittikçe düşmektedir. Sadece geçimlik hayvan yetiştiren hanelerin oranı % 32'dir. Buna karşın hem tüketim hem de pazara yönelik hayvansal üretim yapan hanelerin oranı % 43'dür. Zaman içerisinde pazara yönelik yapılan hayvancılığın düştüğü ve daha da düşeceği mülakat ve odak grubu çalışması sonuçlarından elde edilen bilgiler arasındadır. Bu durum Türkiye'de genel olarak hayvancılığın durumunu da bir anlamda yansıtmaktadır.

Arıcılık, yörenin geleneksel faaliyeti olmasına rağmen tarım ve hayvancılık konularında yaşanan sorunların benzeri ile karşı karşıyadır. Maliyetin yüksekliği ve ürünlerin satış fiyatlarının düşüklüğü, arıcılık faaliyetini olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca arıcılığın iklim koşullarına bağlı bir uğraş olmasından, belirgin bir çevre ve iklim değişmelerinin yaşanması nedeni ile (mevsim

değişiklikleri, termik santralin etkisi vb.) en fazla etkilenen faaliyet olarak görülmektedir.

Hanelerden elde edilen bilgilere göre, son 10 yıl itibariyle gelirlerde sürekli bir düşüş yaşanmıştır. Bunun en önemli nedeni, tarımsal faaliyetler söz konusu olduğunda üretim maliyetlerinin yüksek, buna karşılık getirisinin az olmasıdır. Bunun yanı sıra geniş bir tarım arazisine sahip olan hanelerin sayısı oldukça azdır. Ekilebilir arazilerin sınırlı, dağınık ve parçalı olması elde edilen ürün miktarı ve kalitesinin de düşük olmasına yol açmaktadır.

Tablo 1, araştırma yapılan köylerde hanelerin sahip olduğu tarım arazilerinin büyüklüklerini ve oranlarını göstermektedir. Tablo'da hanelerin çoğunun, 11-30 dönümlük ekilebilir araziye sahip olduğu görülebilir. Tarımda üretimin, ekilebilen toprağın büyüklüğü ve niteliği ile doğrudan ilişkili olduğu göz önünde bulundurulduğunda ekilebilen arazi ölçeğinin bu derecede az oluşu aile işletmeciliği niteliğindeki tarımsal faaliyetleri olumsuz yönde etkilemekte ve elde edilen gelirin az olmasına yol açmaktadır. Ayrıca Tablo 1'deki eşitsiz toprak mülkiyetinin dağılımı; toprağın verimliliği, yetiştirilen ürün ve ürün fiyatları gibi özellikler gelir dağılımına paralel olarak yansiyacaktır.

Tablo 1. Hanelerin mülkiyetindeki tarım arazilerin büyüklükleri.

Ekilebilir Arazi ölçümü (Dönüm)	Oran %
Kendine ait arazisi olmayan	11
Kıralık arazide ekim yapan	5
1-9	12
10-19	22
20-29	17
30-39	11
40-49	7
50-59	3
60-69	5
70 ve üzeri	7

Tarım makinesine (traktör vb) sahip olan hanelerin oranı % 37'dir. Tarım makinasının sayısının az olması, tarımsal faaliyetlerin küçük arazi parçaları üzerinde ve aile işletmeciliği şeklinde yapılmasından kaynaklanmaktadır. Tarımsal mekanizasyon bir üretim teknolojisi olduğundan, tarımsal üretimi artırmada oldukça önemli bir etkidir fakat tarımda makineleşme arazi yapısına ve hanelerin ekonomik alım gücüne bağlı olması nedeni ile oldukça sınırlı durumdadır. Haneler tarımsal faaliyetlerde tarım makinasını almakta güçlük yaşamakta, alabilseler dahi bakım ve yakıt ücretleri bakımından zor durumla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Tablo 2'de, borçları olan haneler gösterilmiştir. Mülakat yapılan hanelerin önemli bir bölümünün borçları olduğu görülmüştür (% 39). Borçlar, tarımsal üretim

sürecinin ve tarımsal üretimden elde edilen gelirlerin azalması sonucunda oluşmuştur. Borçların büyük bir bölümü banka kredisi (% 21) şeklindedir, diğer büyük bölümü (% 14) ise şahıslardan alınan borç niteliğindedir.

Tablo 2. Hanelerin borç dağılımı (%)

Şahsa	Banka kredisi	Kooperatif	Sigorta Primi	Borcu olmayan
14	21	4	4	61

Tablo 3'te görülebildiği gibi, haneler, önceki yıllarda pazara yönelik üretim anlamında ağırlıklı olarak "tütüncülük" faaliyetleri ile uğraşmıştır. Aynı zamanda yörenin geleneksel uğraşı olan "arıcılık" da yaygın olan faaliyetler arasındadır. Yine pazara yönelik üretim anlamında "hayvancılık" da yapılmıştır. Tütüncülüğün hâlihazırda yapılamayan bir faaliyet olması, tütün üretimine başta kota konmuş olması ile üretim maliyetinin yükselmiş olması en belirgin etkenlerdir. Yörenin geleneksel uğraşı olan arıcılık ile hayvancılık da, benzer şekilde maliyet artışı ve satış ücretlerinin düşük olmasından nerdeyse tamamen bırakılmıştır. Bu durumdan sonra bazı haneler, elverişli tarla ve bahçelerde sebze ve meyve üretimine yönelmiş, bazıları da tarlalarını boş bırakmışlardır. Tarla ve bahçelerini boş bırakıp tarımsal faaliyetlerle uğraşmayı bırakanların gelirleri azalmış ve yaşam standartlarında düşüş yaşanmıştır. Bunun da sonucunda tarım dışı faaliyetlere ve mevsimlik işlere yönelmeler olmuştur.

Tablo 3'de görüldüğü üzere, görüşme yapılan hanelerden yaklaşık üçte biri (% 32) arıcılık faaliyetinde bulunurken bugün hepsi arıcılığı bırakmış durumdadır. Arıcılığı bırakma nedenleri olarak maliyet artışı (% 26), satış fiyatlarının düşmesi ve her ikisinin sonucu olarak kar getirmemesi araştırmaya katılanlar tarafından bildirilmiştir. Ek olarak, arıcılık ile uğraşanların yaşlanması (% 9) da arıcılık faaliyetini bırakma nedeni olarak araştırmaya katılan köylülerce bildirilmiştir.

Hayvancılık da, zaman içerisinde bırakılan tarımsal faaliyetler arsında görülmekle birlikte hane tüketimine yönelik olarak kısmen devam etmektedir. Araştırma yapılan hanelerden % 22'si geçmiş yıllarda yoğun olarak hayvancılık yaparken ve geçimlerinin en önemli kısmını hayvancılık ile sağlarken, bu gün önemli bir kısmı hayvancılığı bırakmak zorunda kalmış ya da sadece hane tüketimi için devam ettirmek durumuna gelmiştir. Araştırma yapılan köylerde hayvancılık faaliyetlerinin azalmasının en önemli nedeni maliyet artışı ve yaşlılık olarak saptanmıştır.

Tablo 3. Görüşme yapılan hanelerin geçmişte uğraştığı, hâlihazırda uğraşmadığı tarımsal faaliyetler ve bırakma nedenleri (%).

Faaliyet	Önceki yıllarda uğraştığı faaliyet Temel geçim kaynağı	Haneye yönelik üretim	Pazara yönelik üretim	Faaliyeti bırakma nedeni		
				Maliyet artışı	Kota ve Satış fiyatlarının düşmesi	Yaşlılık
Arıcılık	32	15	30	26	10	9
Hayvancılık	22	5	19	8	1	6
Tütüncülük	85	-	85	60	75	17
Tahıl	18	13	11	11	1	6
Zeytincilik	13	9	13	10	4	4
Sebze-Meyve	4	4	4	4	4	-

Muğla yöresinde geçmişte en yaygın olarak yapılan faaliyetlerden birisi de tütün ekimidir. Geçmişte hanelerin önemli bir kısmının en önemli geçim kaynağını tütün oluştururken bu gün artık tütüncülük nerede ise tamamen bitme noktasına gelmiştir. Tablo 3’de görüldüğü üzere araştırma yapılan hanelerin % 85’i geçmişte birincil gelir kaynağı olarak tütüncülük ile uğraşırken bugün durum tamamen değişmiştir. Daha önce de bahsedildiği gibi uygulanan ekonomi politikaları nedeni ile (kota, destekleme alımlarının bırakılması, diğer desteklerin azaltılması vb) tütüncülük artık ailelerin temel geçim kaynağı olmaktan çıkmıştır. Araştırmaya katılanlar arasında tütüncülüğü bırakma nedenleri başında tütüne uygulanan kota ve destekleme alımlarının kaldırılması gelmektedir (% 75). Bunların sonucunda da üreticinin tefeci ile karşı karşıya kalması üreticinin zararına işleyen sürecin başlamasına neden olmuştur. Diğer önemli etken de tütün üretiminde ortaya çıkan maliyet artışıdır (% 60). Yaşlılık nedeni ile tütüncülüğü bırakırlarını belirtenlerin oranı ise % 17’dir. Daha önce de bahsedildiği gibi genç nüfusun ücretli işlere yönelerek köylerden göç etmesi köylerde tütün başta olmak üzere diğer tarımsal faaliyetlerin azalmasında önemli etkenlerden birisidir.

Tahıl üretimi de zamanla azalan faaliyetlerden birisi olmakla birlikte hanelerin kendi tüketimleri ve hayvan yemi olarak kullandıkları için arıcılık ve tütüncülük kadar azalmadığı söylenebilir. Buna rağmen daha önce yoğun olarak hayvancılık yapan haneler, hayvancılığı bırakmak ya da hayvan sayılarını azaltmak zorunda olmaları nedeni ile tahıl üretiminde önemli azalmalar olduğu araştırmada saptanan önemli bulgular arasındadır. Tablo 3’de görüldüğü üzere daha önce tahıl üretiminin hanenin temel gelir kaynağı olduğunu söyleyen ailelerin (% 18), tahıl üretimini bırakmalarında temel etken olarak maliyet artışı (% 11) ve yaşlılık (% 6) olarak göze çarpmaktadır.

Araştırma yapılan köylerde yaygın olarak yapılan tarımsal faaliyetlerden bir diğeri de zeytinciliktir. Daha önce zeytinciliğin hanenin temel gelir kaynağı olduğunu söyleyen ailelerin (% 13) zeytinciliği bırakma nedenleri olarak maliyetin artması (% 10), satış fiyatlarının azalması (% 4) ve yaşlılık (% 4) gibi nedenler gösterilmektedir.

Son olarak araştırma yapılan köylerde geçmişte sebze-meyve üretimi yaparak geçimini sağlayan aileler (% 4) bu faaliyetlerini bırakma nedeni olarak maliyet artışı (% 4) ve satış fiyatının düşük olmasını göstermektedirler.

Araştırmada araştırmaya katılan köylülere sorulan sorulardan bir tanesi de eğer koşullar daha iyi olursa (devlet desteği, iyi gelir getirme durumu vb) tekrar tarımsal faaliyetlerde bulunmak isteyip istemediklerine yönelikti. Bu soruya alınan yanıt, yukarıda bahsedilen sorunlara rağmen, tarım ile ilgili birtakım destekleyici ve iyileştirici çalışmaların yapılması halinde, tekrar tarımsal faaliyetlerle uğraşmak isteyen hanelerin oranı (%76) oldukça yüksek çıkmıştır. Tarımsal faaliyetler ile ilgili “destek ve iyileştirme” çalışmalarından; sulama ihtiyacının giderilmesi, tarımsal girdi fiyatlarının üreticilerin alım gücüne uygun hale getirilmesi ve tarımsal ürün fiyatlarının emeği karşılayacak düzeye getirilmesi kastedilmektedir.

Muğla ili ve çevresi, Türkiye'nin en fazla yağış alan yerlerinden birisi olmasına rağmen, tarımsal sulama alanında ciddi sorunlar yaşamaktadır. Araştırmanın yapıldığı köylerin çoğunda, tarımsal sulama sorununun olduğu görülmüştür. Sulama ihtiyacı, artezyen kuyularının açılması ile giderilmeye çalışılmaktadır fakat bilinçsizce ve gerekli fizibilite çalışmaları yapılmadan açılan kuyular, kısa bir süre sonra tükenmekte veya yüksek maliyetlere yol açan kullanımlara yol açmaktadır. Bu durum ise tarımsal üretimi ve verimi olumsuz bir şekilde etkilemektedir.

Araştırmanın yapıldığı hanelerin neredeyse tamamına yakını, Türkiye'de tarımın geleceği konusunda olumsuz ve karamsar bir düşünceye sahiptir. Son 15-20 yıl itibarıyla tarımın karşı karşıya kaldığı sorunların, tarımsal üretimin köylerde sadece hane tüketimine yönelik olarak yapılmasına yol açmıştır. Maliyetlerin ve girdi fiyatlarının yüksekliği, devlet desteklemelerinin kaldırılması, bazı ürünlerin ekimine kota getirilmesi, emek yoğun bir uğraş olan tarımın terk edilmesine ve emeğin tarım dışı alanlara yönelmesine yol açmıştır. Emeğin bu şekildeki dönüşümü ise gizli işsizliğe, yoksullaşmaya ve yabancılaşmaya yol açmıştır.

III. TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmanın temel amacı, küresel ve ulusal düzeyde alınan tarıma yönelik ekonomi-politik kararların Muğla köyleri örneğinde olduğu gibi yerel tarımsal üreticiyi nasıl etkilediğini saptamaya çalışmaktır. Bu nedenle, küresel düzlemde kuruluşlar ve ülkelere uygulanmak istenen ve uygulatılan politikalar (neo-liberal ekonomi politikaları, özelleştirmeler, devletin ekonomiden çekilmesi, ihracata yönelik üretim modelleri, tarımda desteklerin azaltılması vb) ve bu kararlara taraf olarak katılımı ve bu kararların uygulanması özet olarak yukarıda tartışılmıştır. Bu

ekonomi-politikalar çerçevesinde alınan kararların uygulanması sonucunda ortaya çıkan tablo Muğla köyleri örnekleminde ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. Buna bağlı olarak, araştırmadan elde edilen veriler kısmen yukarıda tartışılmıştır.

Genel olarak bakıldığında, küresel olarak uygulanan ve uygulatılmak istenen “yeniden yapılanma”, “küreselleşme”, “ekonomide liberalleşme” ve “dünya pazarına eklemlenme” gibi söylemlerin arkasında ortaya çıkan, yerel üreticinin küresel sermaye yararına zarar gördüğüdür. Özellikle 1980 sonrası ortaya çıkan ekonomik değişimin, planlanmadan ve alternatif gösterilmeden dönemsel uygulamaları Türkiye’de tarım sektörünü küçük üreticinin zararına olacak şekilde etkilediği bir gerçektir.

1980’lerden itibaren Türkiye’de ekonomik kalkınmayı sağlamak amacıyla sanayiye ağırlık verilmiş buna karşın tarım sektörü ihmal edilmiştir. Dolayısıyla uygulanan politikalar tarımda yapısal sorunların yaşanmasına ve tarım sektörünün ekonomik gelişmelerden yararlanamamasına yol açmıştır. Özellikle Türkiye’de nüfusun önemli bir bölümünün kırsal alanda yaşaması, istihdam alanı oluşturması bakımından tarımı ciddi bir sektör haline getirmektedir. Oysa bu açıdan tarıma bakıldığında millî gelir içerisindeki payının gittikçe azaldığı görülebilmektedir.

Tarımın en önemli sorunlarından birisi arazi mülkiyetinde karşılaşılan eşitsiz dağılımdır. Tarımsal faaliyetler ile uğraşan hanelerin büyük bir bölümü küçük tarım arazi parçalarına sahip iken, küçük bir bölümü ise büyük ve geniş tarım arazilerine sahiptir. Geniş tarım arazilerine sahip olan aile işletmeleri ya da kapitalist işletmeler, modern teknikler kullanarak üretim maliyetlerini arttırabilirken, küçük aile işletmeleri bu olanaktan yararlanamamaktadır.

Diğer yandan girdi fiyatlarının yüksekliği, üretim sürecinin sonunda üreticinin elde edeceği gelirlerin de düşük olmasına yol açmaktadır. İhtiyaç duyulan girdilerin çoğunun ithal ediliyor olması ve fiyatlarının dövize endekli oluşu üreticilerin alım gücünü zorlamakta ve maliyeti arttırmaktadır. Özellikle gübre ve tohumda dışarı bağımlılık önemli bir sorundur. Geleneksel tarım yöntemlerinin pek çok yerde yaygın olması, üretimi yapılan ürünlerin yetiştirme koşulları hakkında bilgilerin sınırlı olması, toprağın yapısı ve sulama olanakları gibi etkenler hem verimi hem de ürün kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum ise ürünlerin rekabet gücünü azaltmakta ve sadece hane tüketimine yönelik olarak üretim yapılmasına yol açmaktadır.

Araştırma sonucu elde edilen sonuçlardan bir tanesi de köylerde tarım kredi, köy kalkınma vb. kooperatiflerin etkinliğini zaman içerisinde azaldığı yönündedir. Son 8–10 yıl içerisinde çıkartılan kanunlar ve bunların uygulamaları, kooperatiflerin etkinliğini azaltmış ve bu durum da küçük üreticinin zararına gelişmelere yol açmıştır. Buna bağlı olarak gerek tarımsal girdi alımında gerekse ürünlerin pazarlamasında üreticinin eşitsiz pazar koşullarına terk edilmesi, köylünün tarımsal üretimden çekilmesine yol açmaktadır. Diğer yandan kooperatiflerle ilgili 2000 yılında çıkartılan kanunlar kooperatiflerin etkisinin azalmasına hatta varlıklarının tehlikeye düşmesine yol açmıştır. Buna bağlı olarak

köylülerin zaman içerisinde kooperatiflerin yararlarına ve işlerliğine inançlarının da zayıfladığı araştırma sonucunda elde edilen bulgular arasındadır.

Sonuç olarak bakıldığında, tarım sektörü, uluslararası kuruluşlar tarafından belirlenen ve ülkeleri çeşitli uygulamalarla karşı karşıya bırakan kurallar sonucunda olumsuz anlamda en fazla etkilenen sektör olmuştur. Türkiye nüfusunun önemli bir kısmının kırsal alanda yaşadığı ve tarımsal faaliyetlerle uğraşmak suretiyle geçimini sağladığı düşünüldüğünde, ortaya çıkan tablonun boyutlarını düşünmek daha da kolaylaşmaktadır. Tarımsal faaliyetlerden geçimini sağlayamaz hale gelen kitleler köyden kente göç etmeye yönelmişlerdir. Bunun da sonucunda işsizlik ve yoksulluk artmıştır. Oysa aile işletmeciliği şeklinde icra edilen Küçük Meta Üretimi (KMÜ)'nin özellikle tarım alanında varlığının hem ekonomik kalkınmayı sağlamada, hem işsizliği önlemede hem de kente göçü azaltmada özellikle kapitalist sistem içerisinde en azından belli bir süre önemli rollerinin olduğu pek çok araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır. Küçük tarımsal aile işletmelerini sistem içerisinde önemini gösteren nedenler şu şekilde özetlenebilir (Öztürk, 2008):

- Küçük üretim birimleri, nüfusu kırdan tutar, kente göçü önler.
- Köylü aile işletmelerinde çalışanların verimliliği yüksektir.
- Kriz dönemlerinde, aile işletmeleri bir nevi otomatik müdafaa kabiliyetine sahiptirler.
- Aile işletmeleri barış ve denge garantisidir.
- Köylü aile işletmelerinde, işçi ve işveren anlaşmazlığı yoktur.
- Küçük tarımsal aile işletmelerinde, tasarruf zihniyeti vardır.
- İşsizliği önleyici etkisi vardır.
- Gıda maliyetini düşürerek hem kırdan hem de kentte ücret ve maliyetlerin düşük olmasını sağlar.
- Kaynakların verimli kullanılmasını sağlar.
- Çevrenin korunması açısından aile işletmeleri önemlidir.

Tüm bunlara rağmen, tarım sektörünün hem ulusal hem de küresel boyutta kapitalistleşmesi, tarım sektöründe büyük tarım işletmelerinin hakim olması, az gelişmiş olan ülkelere şu anda olduğu gibi, planlanmadan ve alternatifler sunulmadan tarım alanında kapitalistleşmeye yönelik kararların alınması, çok ciddi sosyo-ekonomik sorunlara yol açmaktadır ve açacaktır. Son bir yıldır gıda sektöründe yaşanan olumsuzluklar sadece yerel değil aynı zamanda ulusal ve küresel boyutta çok ciddi sorunlarla karşılaşacağımızın bir göstergesidir. Bu durum bir anlamda kapitalizmin yayılmacı yapısının yol açtığı yıkımı da net olarak göstermesi açısından önemlidir.

Kaynakça

- Amin, Samir. (1997). *Emperyalizm ve Eşitsiz Gelişme*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Andreff, Wladimir. (1997). "Krizin Açıklayıcı Varsayımları". *İktisat Dergisi*. (Der: R. Bahtıkara), Sayı: 373.
- Aysu, Abdullah. (2002). *Tarladan Sofraya*. İstanbul: Su Yayınları.
- Bakırcı, Muzaffer. (2007). *Türkiye 'de Kırsal Kalkınma*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Dinler, Zeynel. (1996). *Tarım Ekonomisi*. Bursa: Ekin Kitapevi Yayınları.
- Frank, A. Gunder. (1973). "On Feudal Modes, Models and Methods of Escaping Capitalist Reality". *Economics and Political Weekly*. 8(1) January.
- Frank, A. Gunder. (1981). *Crisis: In the Third World*. London: Heinemann.
- Frank, A. Gunder. (1975). *Az gelişmişliğin Gelişmesi, Az gelişmişlik ve Emperyalizm*. (Der.: A. Aksoy). İstanbul: Gözlem Yayınları.
- Güler, Birgül. (2002). *Küreselleşme ve Tarım Sempozyumu Bildirisi*. Ankara: TZMO.
- İncekara, Ahmet. (2008). Küreselleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye. www.ekodialog.com (Erişim Tarihi:02.04.2008).
- Keyder, Çağlar. (1984). *Kriz Üzerine Notlar, Türkiye 'de ve Dünyada Yaşanan Ekonomik Bunalım*. Ankara: Yurt Yayınları.
- Lewis W. A. (1966). "Sınırsız Emek Arzı İle İktisadi Kalkınma". *İktisadi Kalkınma Seçme Yazıları* (Der: M. Berk). Ankara: ODTÜ İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Özmucur, Süleyman. (1988). "Gelirin Fonksiyonel Dağılımı 1963 - 1984", *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası*. Sayı 1 - 4, Cilt 44, İstanbul.
- Öztürk, Şinasi. (2008). "Kırsal Yoksulluk". *Türkiye 'de Yoksulluk Çalışmaları*. (Ed. Nurgün Oktik). İzmir: Yakın Kitapevi.
- Pamuk, Şevket. (1988). *100 Soruda Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Savran, Sungur. (1986). "Az gelişmişlik: Eşitsiz ve Bileşik Gelişme". *11. Tez, 3. Kitap*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Stiglitz, Joseph. (2006). *Küreselleşme*. İstanbul: Plan B Yayınları.

Şahin, Hüseyin. (1995). *Türkiye Ekonomisi*. Bursa: Ezgi Kitapevi.

Şahinöz, Ahmet.(2008). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Tarımı*.
<http://www.zmo.org.tr/etkinlikler/6tk05/01ahmetsahinoz.pdf> (19.03.2008).

Ulugay, Osman. (1984). *24 Ocak Deneyimi Üzerine*. İstanbul: Hil Yayınları.

Wallerstein, Immanuel. (2004). *Dünya Sistemleri Analizi*. İstanbul: Aram Yayıncılık.

Wallerstein, Immanuel. (1974). *The Modern World System*. New York: Academic Press.

Yeldan, Erinç. (2001). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yıldırım, A. E. (2008). *AB Ortak Politikasına Uyumun Zorlukları*.
(<http://www.cine-tarim.com.tr/dergi/arsiv33/yorum02.htm>, (Erişim Tarihi: 22.04.2008).

Karabağlı, Arslan ve ALPKENT, Nurettin. (1996). *Türk Tarımının Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasına Uyumu ve Gümrük Birliği İlişkisi*. Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi.

Moaddel, Mansoor. (1994). "Political Conflict In The World Economy" *American Sociological Review*, Vol. 59, April. USA.

The Effects of Global and National Policies on Local Agriculture: The Case of Muğla Villages

The intend of the study is to discuss how the global and national political decisions effect local agricultural production in general and particularly domestic agricultural production concentrating on 10 villages selected from Muğla. The main target is to find out the changes that local agricultural producers had under gone in the last 25-30 years throughout the selected 10 villages. The global and national policies related to agriculture and theirs effects on producers will be evaluated by the data collected, by means of interviews with villagers.

The effects of the economy policies offered by international institutions' (IMF, World Bank etc.), focusing on countries' agricultural production, has been discussed focusing on the data collected from Muğla villages. This study has taken ground on the historical-structural perspectives. Especially A. G. Frank, I. Wallerstein and S. Amin's thoughts on the dependency relations between center and periphery has taken ground.

According to Frank, the relationships between underdeveloped and developed countries are the consequences of outgoing historical relations. These relations are compulsory parts of capitalist system structure around the world (Frank, 1975:105). Therefore, to identify and to understand underdevelopment, such relations should be fairly considered. This process began especially with the world trade development after Industrial Revolution and the shaping of world hierarchical structure. While the industrialized and capitalist oriented European countries and the United States take place at the top of the hierarchical structure, peripheral countries as pre-capitalist mode of production are located in the lower stratum (Pamuk, 1988:186).

The succession of developed countries is firstly based up on plundering of underdeveloped countries' common surplus product (by colonialism) and then systematically on transformation of this surplus product by unequal exchange and capital transfers. That is why the underdevelopment is the result of unequal exchange and common surplus product transfer outside the country. Therefore, during the process in which capitalism extends around the world, both developed and underdeveloped countries emerge (Savran, 2004:51). The unequal exchange occurs between developed countries' monopolized products and underdeveloped countries' poor competitive products. In other words, there are constant flows of surplus products from the underdeveloped countries to the core countries (Wallerstein, 2004:51).

After the Neo-liberal economy policies began to be applied or enforced by developed countries around the world by 1980's, many underdeveloped countries encountered some structural problems in context of applying national economy-policies in their countries. Especially eliminating statist economy policies and applying privatization, many of them stopped effective national policies and maintaining them successfully. Under these international political and economic

conditions, it can be said that underdeveloped counties are disadvantaged at determining global policies and their implementations. The multinational corporations, international institutions established by capitalist countries and their local “partners” began to determine underdeveloped countries’ national and local economy-policies.

The beginning of 1980’s is the turning point for this process. After 1980’s, liberal economy policies were recommended by international institutions to be applied within the framework of these recommendations, laid the global capitalists’ interests. Since then, Turkey turned toward industrialization and neglected agriculture to achieve economic development. Thus, agricultural sector exposed to structural problems and started to decline.

From this viewpoint, the national economy policies determined by international institutions’ and their effects on local agricultural production were examined in 10 villages. The results of the research can be summarized as follows. Because of the decrease on agricultural supports by the government, the cost of agricultural production has increased and villagers have to stop agricultural production. Most of them are not engaging with agricultural production for their main income after these policy changes. Then, most of the young villagers began to migrate to city centers to find a paid-job. Because of the young villagers’ migration, the average age of the villagers is very high.

Villagers acknowledged that it is no longer possible to live upon agricultural activities. Most of them are dependent on the pension, which became the main income source for those who are retired in the villages.

Until last 10-15 years in the region, tobacco cultivation was the main agricultural activity for villagers. However, after the regulations related to tobacco production, which were forced by international foundations and government practices, villagers had to stop tobacco cultivation. This led them to either produce some other less profitable crops or stop agricultural activities and look for paid-jobs.

Stockbreeding is also one of the agricultural activities that decreased in villages due to high expenditure of feeding and low price paid for products. By the time, the socio-economic conditions of villagers is getting worse day by day which also causes people to migrate from rural areas to near cities to find alternative income sources. About 3 million villagers had to migrate to urban areas to find jobs in Turkey during last 3-4 years. This “rural to urban” migration also has caused problems in urban areas such as poverty and unemployment in the cities.

The result of the study showed that practices of the neo-liberal policies and related other factors, caused agricultural production by small family farmers to decrease. This situation has resulted in unemployment and poverty for small family farmers.

One of the findings of the research is that, agricultural credit and village development cooperatives’ efficiency has decreased. Enactment of new laws and

amendments and their implications have decreased the efficiency of the agricultural cooperatives and this situation also caused damages for small family farmers. Depending upon this, leaving the small family farmers to unfair and unequal market conditions both at agricultural inputs and marketing, cause farmers to leave agricultural production. On the other hand, new laws enacted at year 2000, has also caused to decrease efficiency of cooperatives and moreover to hazard existence of these cooperatives. Depending upon this, weakening of the commitment of the villagers to advantages and utilities of the cooperatives, is also within the findings of the research.

As a consequence, agricultural sector is the most negatively affected sector from the international institutions rules and regulations. While considering the fact that, most of the population in Turkey make their living from agriculture and live at rural areas, it becomes more possible to grasp seriousness of the general picture.